

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมกรรม และการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน” มีทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับสื่อ
2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารและสื่อมวลชน
3. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชน
4. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
5. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสังคมกรรม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู
7. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับสื่อ (Media Exposure)

การสื่อสารเป็นกระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน กล่าวคือไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในตัวเอง และเป็นการยากที่จะกำหนดขั้นตอนการสื่อสารได้ถูกต้อง กระบวนการสื่อสาร (Process of Communication) ประกอบด้วยการแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Information) ระหว่างบุคคลสองคนโดยอาศัยสัญญาณหรือสัญลักษณ์ (Sign) ซึ่งสามารถเข้าใจความหมายกันได้

Wilbur Schramm (1974) ได้แบ่งวัตถุประสงค์ในการสื่อสารไว้ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร (sender) และวัตถุประสงค์ของผู้รับสาร (receiver) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ประมะ สตะเวทิน, 2538)

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร คือ

1. เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform)
2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Educate)
3. เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please or Entertain)
4. เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (Propose or Persuade)

และสำหรับวัตถุประสงค์ของผู้รับสาร คือ

1. เพื่อทราบ (Understand)
2. เพื่อศึกษา (Learn)
3. เพื่อหาความพอใจ (Enjoy)
4. เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ (Dispose or Decide)

David K. Berlo ศาสตราจารย์ทางการสื่อสารที่มหาวิทยาลัย Michigan State ได้แสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารได้อย่างชัดเจน แบบจำลองของ Berlo ประกอบด้วย แหล่งข่าวสาร (Source) ข่าวสาร (Message) ช่องทางของข่าวสาร (Channel) ผู้รับข่าวสาร (Receiver) ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแบบจำลองของ Berlo ซึ่งเรียกสั้นๆว่า แบบจำลอง SMCR (อ้างใน, ธนวัติ บุญลือ, 2531)

ปัจจัยในการสื่อสารที่มักจะมีการกล่าวถึงบ่อยๆ ว่าเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการส่งสารไปยังผู้รับสาร นั่นก็คือ กระบวนการเลือกสรร (Selective Processes) ของผู้รับสาร ข่าวสารต่างๆ แม้ว่าจะได้รับการเตรียมมาอย่างพิถีพิถัน ให้ใช้ผู้ถ่ายทอดที่มีความสามารถและความน่าเชื่อถือสูง หรือใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพมากก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้ประกันความสำเร็จของการสื่อสาร ไปยังผู้รับสารตามที่ผู้ส่งสารต้องการได้ร้อย

เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้เพราะผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทัศนคติ และความรู้สึกนึกคิดที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้กระบวนการเลือกสรรเปรียบเสมือนเครื่องกรอง (Filters) ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์เรา ซึ่งประกอบด้วยการกลั่นกรอง 3 ชั้น ดังต่อไปนี้ (สุโขทัยธรรมาราช, 2535)

1. การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) หมายถึง แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง

2. การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) เป็นกระบวนการกลั่นกรองขั้นต่อมาเมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว ซึ่งผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารชิ้นเดียวกันไม่ตรงกัน

3. กระบวนการเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง

Charles Atkin (1973) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกรับข่าวสารใดจากสื่อมวลชนนั้นขึ้นอยู่กับ การคาดคะเนเปรียบเทียบระหว่างผลรางวัลตอบแทน (reward value) กับการลงทุนลงแรง (expenditures) และพันธะผูกพัน (liabilities) ที่จะตามมา ถ้าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับสูงกว่าการลงทุนลงแรง หรือการต้องใช้ความพยายามที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจแล้ว บุคคลย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น (information seeking) แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับน้อยกว่าการลงทุนลงแรงบุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น (information ignoring) ในกรณีที่บุคคลเห็นว่า การรับข่าวสารนั้นจะก่อให้เกิดพันธะผูกพัน เช่น ทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือไม่สบายใจ ก็อาจจะใช้วิธีหลีกเลี่ยงข่าวสารนั้น (information avoidance) แต่ถ้าหากว่า ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยง หรือไม่รับข่าวสารต้องลงทุนลงแรงมากกว่าการรับข่าวสารนั้น บุคคลอาจจะต้องยอมรับข่าวสารนั้นทั้งๆที่ไม่เต็มใจ (information yielding) อย่างเช่นที่เราขอมดูโฆษณา ก็เพราะว่า หมุนไปช่องไหนก็เจอแต่โฆษณาหรือขี้เกียจเปลี่ยนช่อง การต้องการแสวงหาข่าวสารหรือต้องการสื่อมวลชนของปัจเจกบุคคลนั้น คือ ต้องการได้รับข่าวสาร (information) และความบันเทิง (entertainment)

Friedson, Riley และ Flowerman มีความเห็นว่า แรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของคน ปรากฏการณ์นี้ Merton, Wright และ Waples เรียกว่า พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร หมายถึงผู้รับสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้นเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพ ในสังคมของผู้รับสารและเหตุผลในการรับข่าวสาร ก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (อ้างใน, ยุบลเบญจรงค์กิจ, 2534)

Defleur (1966) ได้เสนอพื้นฐานความแตกต่างของผู้รับสาร ที่ทำให้ผู้รับสารมีความสนใจที่จะเปิดรับสารต่างกัน ดังต่อไปนี้

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพและสถานภาพทางจิตวิทยาที่แตกต่างกัน จึงมีผลทำให้การเลือกรับสารแตกต่างกัน
2. ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้ทางสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกัน
3. บุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ก็จะได้รับ การเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่ต่างกันไปด้วย
4. การเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันนี้ ทำให้บุคคลมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และบุคลิกภาพแตกต่างกัน

ทั้งนี้สรุปได้ว่า การเลือกเปิดรับสื่ออื่นนอกจากเพื่อสนับสนุนทัศนคติหรือความคิด และความเข้าใจที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังเป็นการแสวงหาข่าวสารเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ทางอื่นๆ เช่น เพื่อให้มีความรู้ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคลและความบันเทิงใจด้วย การที่บุคคลใดจะตัดสินใจเปิดรับข่าวสารหรือเฉยเมยต่อข่าวสารก็ขึ้นอยู่กับประมึนเปรียบเทียบบระหว่างความพยายามที่ใช้และผลตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารนั้นๆ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านบุคลิกภาพ จิตวิทยา และสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ของแต่ละบุคคลด้วย ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ในทางที่ผิดกฎหมายนั้นมีการเปิดรับสื่อรายการโทรทัศน์ประเภทใดบ้าง มี

เหตุผลและแรงจูงใจอะไรในการเปิดรับรายการโทรทัศน์แต่ละประเภท และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปิดรับรายการ โทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ไร่อย่างชัดเจนนั้นจะส่งผลอย่างไรต่อเด็กและเยาวชนที่ได้เปิดรับ รายการโทรทัศน์ดังกล่าว

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารและสื่อมวลชน

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในทัศนะของคณะกรรมการแม็คไบรด์ปี 2523 คณะ กรรมการแม็คไบรด์ (Mc Bride Commission) ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญระดับโลก 16 คน ได้ศึกษาปัญหาการสื่อสารของโลก และได้ประมวลบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้สอง ประเภทใหญ่ ในรายงาน Many Voices, One World ดังต่อไปนี้ (สมควร กวียะ, 2531)

1. จากจุดยืนของปัจเจกชน บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารจำแนกเป็น 8 ประการคือ

1.1 การให้ข่าวสาร (Information) ซึ่งหมายถึง การรวบรวม การประมวลและ การเผยแพร่ข้อมูล รูปภาพ ข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น เพื่อจะยังผลให้เกิดความเข้าใจและมี ปฏิกริยาอย่างถูกต้องตามภาวะของบุคคล สภาพแวดล้อม ประเทศและสังคมนานาชาติ นอกจากนั้นจะยังช่วยนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสมด้วย

1.2 การสังคมประกิด หรือสังคมกรรม (Socialization) ได้แก่การได้มาซึ่งความ รู้ความเข้าใจที่จะทำให้นุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะสมาชิกของสังคมช่วยให้ เกิดความสำนึกในการอยู่ร่วมสังคมกับบุคคลอื่น ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อผล ประโยชน์ของส่วนรวม

1.3 การกระตุ้นเร้า (Motivation) หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนให้ไปสู เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวของสังคม กระตุ้นให้บุคคลเกิดความมานะพยายามและตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ยินยอมพร้อมใจกันกำหนดไว้แล้ว

1.4 การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion) คือ การแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นระหว่างฝ่ายต่างๆ ในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการตกลงยินยอมที่มีผลดีต่อส่วนรวม รวมทั้งการแสวงหาพยานหลักฐานมากระตุ้นให้สาธารณชนสนใจ และให้ความร่วมมือ ในกิจกรรมของส่วนรวมไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับนานาชาติ

1.5 การให้การศึกษา (Education) คือ การสื่อสารที่เข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชาความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาศติปัญญา อุปลักษณ์ ทักษะ และสมรรถภาพของบุคคลตลอดทุกช่วงของชีวิต

1.6 การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึง การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และการพัฒนาวัฒนธรรมโดยการส่งเสริมสติปัญญาและจินตนาการของปัจเจกชน รวมทั้งกระตุ้นความต้องการและความคิดสร้างสรรค์ในทางสุนทรียภาพ

1.7 การให้ความบันเทิง (Entertainment) คือการถ่ายทอดผลงานทางการละคร ฟิล์มร่า วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น และศิลปะต่างๆ โดยอาศัยเครื่องหมายสัญลักษณ์ สัญญลักษณ์ เสียง และภาพ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และการพักผ่อนหย่อนใจ

1.8 การประสานสามัคคี (Integration) คือ การให้บุคคล กลุ่มและประชาชาติได้รับรู้ข่าวสารที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้

2. จากจุดยืนของสังคม มองเห็นบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในมิติใหม่ ซึ่งเริ่มเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าหรืออาจจะมากกว่า นั่นคือ บทบาทหน้าที่ในการจรรโลงให้สังคมดำรงอยู่ได้ ระบบการแลกเปลี่ยนของสารที่มีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นในทุกระดับของสังคมทั้งในภาครัฐบาล ธุรกิจเอกชน และประชาชนทั่วไป

สำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่สำคัญได้แก่

1. การสอดส่องแจ้งข้อเท็จจริงให้กับสังคม (Surveillance) โดยการรายงานข่าวและการนำเสนอข่าว (News) ที่เกิดขึ้น แจ้งให้กับประชาชนรับทราบ

2. การวิพากษ์วิจารณ์สังคม (Correlational) การวิพากษ์วิจารณ์เป็นผลพวงจากการให้คุณค่าของข่าวที่เกิดขึ้นภายในสังคม การวิจารณ์จึงไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นการแปลความหมาย (Interpretation) จากเนื้อหาข่าวที่เกิดขึ้น ดังนั้นการวิพากษ์วิจารณ์จึงเป็นการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของข่าวนั้นๆกับทัศนคติของผู้เขียน (ผู้ส่งสาร) เพื่อสนองต่อสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศของสังคมในขณะนั้นๆ งานของสื่อมวลชนในเชิงนี้จึงมีลักษณะเป็นการนำเสนอเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารคล้อยตามสื่อมวลชนเพื่อให้เกิดความสอดคล้องทางความคิด และเอกภาพของสังคมในการนำไปสู่สิ่งที่คิดว่า

3. การถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Heritage) นอกเหนือจากการที่สื่อมวลชนจะมีหน้าที่รายงานปรากฏการณ์และการแปลความของปรากฏการณ์ทางสังคม (ข่าว)แล้ว สื่อมวลชนยังสามารถให้ความรู้แก่ผู้รับสารได้ทั้งโดยตรง (การศึกษา) และโดยทางอ้อม (การเรียนรู้) ทั้งนี้ความรู้ดังกล่าวหมายถึง องค์ความรู้ (Body of Knowledge) วิชาการ นวัตกรรม ค่านิยม คุณค่า ปทัสถาน และกฎหมาย เป็นต้น (สุรพงษ์ โสชนะเสถียร, 2533)

P. Lazarsfeld and R. Merton นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้ให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเพิ่มบทบาทอีกสองประการคือ

1. บทบาทในการช่วยเสริมสร้างสถานภาพทางสังคม (Social Status) หมายถึงการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของบุคคลให้เป็นที่ยอมรับในสังคมมาก ยังมีข่าวของบุคคลนั้นปรากฏทางสื่อมวลชนมากเท่าไรในสาธารณชน มักจะมีแนวโน้มที่จะมองเห็นความสำคัญของเขามากขึ้นเท่านั้น

2. การควบคุมพฤติกรรมทางสังคมให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมก็คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชนช่วยเผยแพร่พฤติกรรมที่ขัดต่อจารีตประเพณี หรือ ปทัสถานทางสังคม (Social norms) ไปในทำนองวิพากษ์วิจารณ์และตำหนิประนามทำให้บุคคลที่ตกเป็นข่าวเกิดความละอายใจหรือเกรงกลัว และพยายามแก้ไขพฤติกรรมของตนเอง ส่วนประชาชนทั่วไปก็มักจะยึดเป็นบทเรียนในการประพฤติตนเองให้อยู่ในกรอบของจริยธรรม เพราะเกรงว่าจะตกเป็นข่าวเสียหายอย่างนั้นบ้าง (อ้างแล้ว, สมควร กวียะ)

นอกจากบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารหลักๆข้างต้นแล้ว บทบาทหน้าที่ในเชิงลบอาจเกิดขึ้นต่อบุคคล องค์กร หรือสังคมก็ได้ การให้ข่าวสารจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตามอาจจะกลายเป็นการให้ข่าวสารที่ผิดพลาดทำให้เกิดโกลาหลได้ Charles R. Wright ได้เขียนเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ (ปกติ) กับบทบาทหน้าที่ล้มเหลวของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมไว้เคียงข้างกันเพื่อให้เข้าใจแนวความคิดนี้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคม

	บทบาทหน้าที่ (ปกติ)	บทบาทหน้าที่ล้มเหลว
เฝ้าสังเกตการณ์ และรายงานสภาพแวดล้อม	เตือนภัยบอกข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ลงข่าวให้คน ระวังระวังตัว อยู่ในกรอบศีลธรรม	ทำให้กลัวภัยบางอย่างโดยใช่เหตุ ทำให้รู้สึกว่าชีวิตในสังคมไม่ค่อยมั่นคงปลอดภัย ลงข่าวให้คนขาดใจต่อความชั่ว เอาเขียงอย่าง และนำไปสู่สภาพไร้ศีลธรรม
ประสานสัมพันธ์ ส่วนต่างๆ ในสังคม เข้าไว้ด้วยกัน	ช่วยระดมสรรพกำลัง ลดความรู้สึก ไม่มั่นคงปลอดภัย ลดความแตก ตัน โกลาหล	เพิ่มความเหมือนกันในสังคม (Social Conformism) ลดความเปลี่ยนแปลงทาง สังคม (Social Change)
การถ่ายทอดมรดก ทางวัฒนธรรม	เพิ่มเอกภาพทางสังคม ลดความผิด ปกติ เพิ่มการสังคมประภิต	ทำให้สังคมมีลักษณะเป็นสังคมมวลชน และมีวัฒนธรรมมวลชนมากขึ้น
การบันเทิง นันทนาการ	เพิ่ม โอกาสพักผ่อนหย่อนใจแก่ มวลชน	ลดความสำนึกต่อส่วนรวม (Public Sense) ทำให้มึนเมา ลมอมเมา ลดปฏิบัติการหรือนำเพื่อประโยชน์ต่อสังคม

ทั้งนี้ด้วยการที่สื่อมวลชนนั้นมีบทบาทหน้าที่ที่อาจมีความล้มเหลวเกิดขึ้นกลายเป็น สื่อสารที่ทำความเสียหายและความผิดปกติให้กับสังคม ครั้งนี้จะมุ่งศึกษาว่ารายการ โทรทัศน์ ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนที่น่าเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ และมีจุดประสงค์เพื่อทำหน้าที่ในการเตือนภัยให้สังคมมีการระมัดระวังและอยู่ในกรอบของ ศีลธรรมนั้น มีบทบาทหน้าที่ล้มเหลวหรือไม่ และอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งศึกษาว่าผู้รับ สารซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำการอันผิดกฎหมายและเป็นปัญหาของสังคมอยู่ใน ปัจจุบันนี้ มีเหตุปัจจัยอันเป็นผลกระทบจากบทบาทหน้าที่ล้มเหลวของการสื่อสารหรือไม่

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชน

ในเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนหรือการสื่อสารนั้น มีแบบจำลองแรกสุด ได้แก่ แบบ จำลองสิ่งเร้า - การตอบสนอง (S-R Model) ซึ่งมีลักษณะใหญ่ๆของแบบจำลองเป็น ไปดังนี้คือ

แผนภาพที่ 1

แบบจำลองถึงเร็ว-การตอบสนอง (S-R Model)

ข่าวสารชนิดหนึ่ง \Rightarrow ผู้รับสารที่เป็นปัจเจกบุคคล \Rightarrow ปฏิกริยา

ซึ่งแบบจำลองนี้ใช้อธิบายได้ทั้งผลที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้เพราะเราไม่อาจจะแยกความแตกต่างระหว่าง การตอบสนอง (response) (หมายถึง ผู้รับมีปฏิสัมพันธ์โดยสมัครใจ) และปฏิกริยา (reaction) (ในกรณีที่ผู้รับไม่มีทางเลือกอื่น/ที่จะไม่มีปฏิสัมพันธ์) (ศิริชัย ศิริภายะ และกาญจนา แก้วเทพ, 2531)

Joseph T. Klapper (1960) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง แต่จะมีอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่สะกิดกันอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predispositions) คือประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนที่จะมาสัมผัสกับสื่อมวลชน

1.2 การเลือกรับข่าวสาร (Selective Process) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะเลือกตีความหมายของสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) บางครั้งข่าวสารจากสื่อมวลชนจะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดคล้องกับความรู้อิทธิพลของตนเข้าไปด้วย ทำให้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนอยู่มาก

1.4 กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม

1.5 ระบบสื่อมวลชน

2. สื่อมวลชนจะเป็นเพียงแรงเสริม (Reinforcement) ที่สนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงออกมาเมื่อมีแรงจูงใจหรือเมื่อโอกาสเหมาะสม

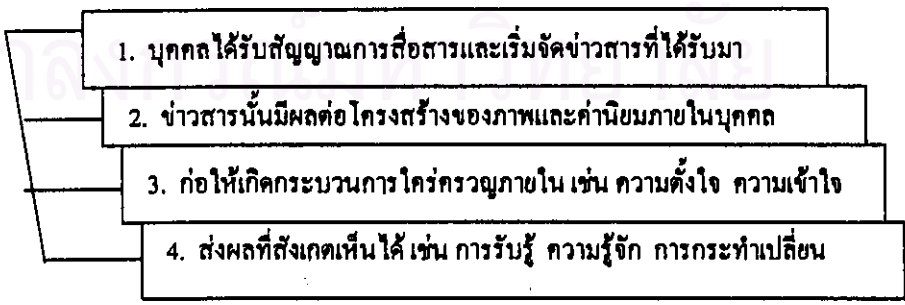
3. สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือเปลี่ยนไปในทางตรงข้ามนั้นเป็นไปได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้าง แต่ต้องใช้เวลาและบุคคลต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของสื่อมวลชนในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน และต้องได้รับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม ไม่ใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลทันทีทันใด

การสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารมวลชน ต่างมีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านความรู้ ความคิด ทัศนคติ ระหว่างแหล่งสารและผู้รับสาร ซึ่งผลของการสื่อสารจะเกิดขึ้นระหว่างที่บุคคลมีการเปิดรับสัญญาณทางการสื่อสาร และมีการกระทำออกมาโดยบุคคลจะแปลประสบการณ์ที่เก็บไว้ในระบบประสาทส่วนกลาง หลังจากที่มีสัญญาณเข้าไปกระตุ้น จากนั้นจะเกิดภาพในสมองแล้วจึงถ่ายทอดเป็นการกระทำหรือตอบสนองต่อสัญญาณ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้ (อ้างใน, ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา, 2538)

แผนภาพที่ 2

แสดงกระบวนการเกิดของผลของการสื่อสาร

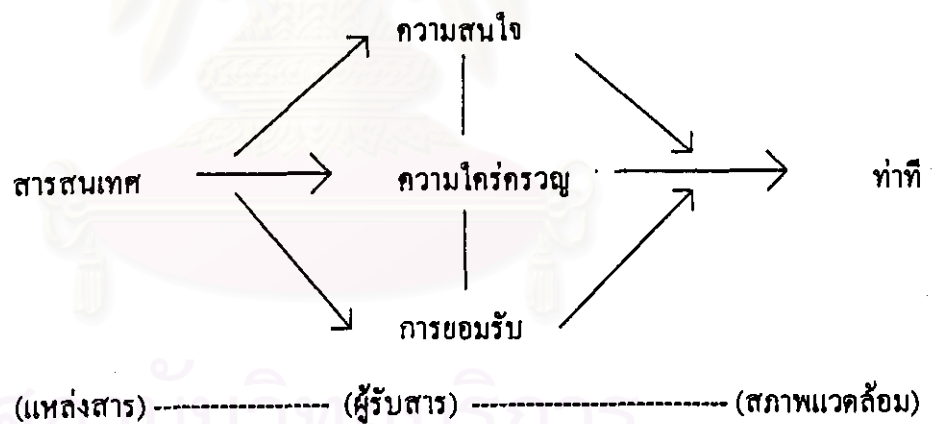

ผล (Effect) ของการสื่อสาร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงข้อแตกต่าง (Change or Discrepancy) ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นเนื่องมาจากข่าวสาร (Message) ที่ได้รับ จากข่าวสาร ซึ่งอาจจะมาจากบุคคลหรือสื่อมวลชนต่างๆ

นอกจากนี้ Hovland และคณะ (1953) ยังได้ศึกษาถึงผลกระทบจากสื่อมวลชนที่มีต่อการรับรู้และทัศนคติ พบว่า ท่าทีของบุคคล (Response) อันเนื่องมาจากทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เกิดจากสารสนเทศที่เป็นสิ่งเร้ามากระทบบุคคลภายใต้สิ่งแวดล้อมของบุคคล (Context) ทำให้บุคคลสนใจ (Attention) ในสารนั้นและนำสารนั้นมาใคร่ครวญ (Comprehension) อย่างลึกซึ้งมากขึ้น เพื่อจะตัดสินใจต่อไปว่าจะยอมรับสาร (Acceptance) นั้นต่อไปหรือไม่ หากเกิดการยอมรับก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลในด้านการรับรู้ และทัศนคติ (KA) ดังแผนภาพต่อไปนี้ (อ้างแล้ว, สุรพงษ์ โสธนะเสถียร)

แผนภาพที่ 3

ผลกระทบของสื่อมวลชนต่อการรับรู้และทัศนคติ

W. J. Cambell (1965) ได้ทำการรวบรวมผลงานวิจัยเกี่ยวกับโทรทัศน์ทั่วโลกและได้สรุปว่า โทรทัศน์นั้นมีแนวโน้มที่จะทำให้เด็กเล็กและเด็กวัยรุ่นเลียนแบบผู้ที่มีบุคลิกลักษณะที่หยาบและโหด

งานวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กไทย โดยศาสตราจารย์ บำรุงสุข สิหอำไพ และคณะ (2518) ได้สรุปว่า

1. อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กนั้นอาจจะแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคม อายุ และเพศ และเด็กมักจะคิดการดูโทรทัศน์ซึ่งทำให้งิจกรรมอื่นๆที่เด็กควรทำ เป็นต้นว่า อ่านหนังสือ ฟังวิทยุ ช่วยงานบ้าน การเล่นกับเพื่อน หรือพี่น้อง ฯลฯ เกิดน้อยลงไปมาก
2. ยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเด็กได้นำสิ่งที่พบเห็นจากโทรทัศน์ไปใช้ในชีวิตจริง แม้เด็กจะแสดงว่าชอบดูภาพยนตร์โทรทัศน์ประเภทผจญภัย อภินิหาร ดำรง สงคราม หรือภาพยนตร์ที่มีโครงเรื่องรุนแรง
3. เนื้อหาของโทรทัศน์อาจมีอิทธิพลต่อเด็กในแง่ความบันเทิงส่วนตัวที่จะถือเอาเป็นแบบอย่างของอาชีพในอนาคต เช่น มุ่งหวังจะเป็นตำรวจ ครู หมอ ฯลฯ จนดูเหมือนว่าเด็กๆได้ดูดซึมเอาค่านิยมหรือแบบอย่างจากโทรทัศน์

นอกจากนี้ Rogers และ Shoemaker (1973) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลว่าสื่อมวลชนจะมีบทบาทในด้านการเพิ่มความรู้และก่อให้เกิดการตระหนักในนวัตกรรมนั้น ขณะที่สื่อบุคคลมีบทบาทที่สำคัญในด้านการช่วยให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติและเกิดการยอมรับ

ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อผู้รับสารนั้นมีอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นในทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการอันได้แก่ ตัวผู้ส่งสาร (สื่อมวลชน) ตัวสารเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้รับสาร สภาพทั่วไปของผู้รับสารไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความคิด ทัศนคติ และกลุ่มสังคมของผู้รับสารล้วนเป็นปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดอิทธิพลของสื่อมวลชนที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้รับสารที่เป็นเด็กและเยาวชนนั้น สิ่งที่จะเป็นข้อจำกัดอิทธิพลของสื่อมวลชนที่สำคัญก็คือครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู ขัดเกลาบุคลิกภาพ และหล่อหลอมความคิด ลักษณะนิสัย ทัศนคติ และค่านิยม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสิ่งต่างๆในสังคม ทั้งที่เป็นบุคคลหรือเหตุการณ์ต่างๆรวมไปถึงสื่อมวลชนที่จะเข้ามากระทบเด็กและเยาวชนเหล่านั้น

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทำให้มนุษย์ได้ประสบการณ์เพิ่มหรือเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์หรือพฤติกรรมไปหลังจากที่บุคคลนั้น ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมคนๆ นั้นได้ "เรียนรู้" มากขึ้นมีประสบการณ์มากขึ้น มีข้อมูลมากขึ้น (อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2537)

การเรียนรู้เป็นการกระทำพฤติกรรมต่างๆ ตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งการกระทำดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจากการกระทำดั้งเดิมที่เคยกระทำมา เป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากประสบการณ์ หรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต นักจิตวิทยาส่วนใหญ่พยายามอธิบาย เกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าเป็นการก่อรูปร่างลักษณะความเคยชินขึ้นมาจากการที่บุคคลเหล่านั้นได้ รับความเกี่ยวข้องกันระหว่างสิ่งเร้า และพฤติกรรมตอบสนองซึ่งไม่เคยได้รับมาก่อน พฤติกรรมการเรียนรู้จะรวมถึงความรู้สึกล่อลวงที่เคยชิน หรือทำเป็นประจำ วิธีการคิดเกี่ยวกับ สิ่งนั้น การแสดงออกของอารมณ์ที่ทำเคยชิน (โสภา ชูพิกุลชัย, 2528)

จากทฤษฎีเรื่องความแตกต่างของการคบค้าสมาคม (Differential Association) ของ Edwin Sutherland กล่าวว่าไว้ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมส่วนใหญ่่นั้นเกิดจากการเรียนรู้โดย บุคคลได้ติดต่อกับรูปแบบของอาชญากรรม และได้รับการสนับสนุนให้กระทำในแวด วงสังคมดังต่อไปนี้ (ข้างใน, เสรี วงษ์มณฑา, 2533)

1. เป็นพฤติกรรมที่เหมือนพฤติกรรมอื่นๆ ที่มีการเรียนรู้
2. การเรียนรู้เกิดจากการติดต่อสื่อสาร หรือการปะทะสังสรรค์ของคนอื่นๆ โดยเฉพาะคนที่คุ้นเคยหรือกลุ่มปวงมญาติ
3. นอกจากการเรียนรู้วิธีการต่างๆ แล้ว ยังเรียนรู้ทัศนคติที่เห็นดีเห็นชอบกับ พฤติกรรมนั้นด้วย
4. คนที่มีทัศนคติเชิงนิมานหรือทัศนคติเชิงบวกต่อพฤติกรรมมักกระทำฝ่าฝืนบรรทัด ฐานเมื่อมีโอกาส

5. การเรียนรู้ของคนที่เกิดจากการคบค้าสมาคมจะแตกต่างกันไปตามความถี่ (Frequency) ช่วงเวลา (Duration) การให้ความสำคัญ (Priority) และลักษณะความใกล้ชิดของการคบค้าสมาคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Askers และคณะ ได้อธิบายไว้ว่า พฤติกรรมทางสังคมเกิดได้ 2 ทาง คือ จากการปรับภาวะโดยตรง (Direct Conditioning) และจากการเลียนแบบ (Imitation) หรือการที่คนอื่นให้แบบอย่างความประพฤติและถือว่าความประพฤติของคนเราจะได้รับการเสริมแรงจากรางวัล (การเสริมแรงในทางบวก) และหลีกเลี่ยงการลงโทษ (การเสริมแรงในทางลบ) หรือความประพฤติของคนเราอาจจะถูกบั่นทอนให้อ่อนกำลังโดยสิ่งเร้าที่จะทำให้กลัว และโดยการสูญเสียรางวัล (เพ็งอ้าง, เสรี วงษ์มณฑา)

Albert Bandura (1977) ได้แบ่งการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ

1. การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (learning by response consequences) เป็นแบบพื้นฐานของการเรียนรู้ที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์โดยตรงรูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นผลสำเร็จจะถูกเลือกมาใช้ต่อไป และพฤติกรรมที่พิจารณาว่าไม่มีประสิทธิภาพก็จะถูกละทิ้งหรือเลิกไป

2. การเรียนรู้จากการสังเกต (observational learning) เนื่องจากข้อจำกัดในการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง เพราะสิ่งที่ต้องเรียนรู้มีมากเกินไปเกินกว่าเวลาและโอกาสของผู้เรียนจะอำนวย หรือผลของการกระทำบางอย่าง อาจเป็นอันตรายถ้าจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งรูปและผลอันเกิดจากการกระทำที่บุคคลที่เป็นแบบนั้นได้รับ

ตามทฤษฎีนี้ การเลียนแบบ (imitation) นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้โดยการมีประสบการณ์ร่วมกับบุคคลที่เป็นตัวแบบ หรือเหตุการณ์ใดๆ ด้วยการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงจากสิ่งที่บุคคลนั้นมี ประสบการณ์ หรือสังเกตเห็นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม (observational learning) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็นการเรียนรู้โดยถือเป็นแบบอย่างจากบุคคลอื่น โดยบุคคลที่เรียนรู้นั้นทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต (observer)

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้พิจารณาขั้นตอนการเรียนรู้ออกเป็น 4 ระยะ คือ

1. ระยะของการเรียนรู้โดยการสร้างความสนใจ (attentional processes) โดยมีองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 2 ประการ คือ สิ่งเร้าที่เป็นตัวแบบ (modeling stimuli) กับ บุคลิกภาพของผู้รับสาร (characters of modeling) ซึ่งสิ่งเร้าที่ทำหน้าที่เป็นตัวแบบอาจแยกประเภทได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของแรงจูงใจ และความสนใจที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามากน้อยแค่ไหน โดยความเกี่ยวพันกันระหว่างสิ่งเร้า นั้นกับสภาพแวดล้อม

2. ระยะของการจดจำ (retention processes) เป็นกระบวนการสำคัญในการที่ผู้รับสารเลือกสังเกต จดจำสารจากตัวแบบ โดยเฉพาะเมื่อตัวแบบนั้นให้แรงจูงใจอย่างสูงแก่ผู้รับสาร การเก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวแบบเข้าสู่ความทรงจำนี้เป็นไปโดยอาศัยระบบการสร้างตัวแทนทางสัญลักษณ์ (representational systems) ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย เช่น ระบบของการสร้างจินตนาการ หรือการจดจำลำดับภาพของเหตุการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน ซึ่งทำให้บุคคลนั้นสามารถระลึกถึง หรือเรียกข้อมูลที่เก็บไว้มาใช้ได้ทันทีเมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่มีลักษณะบางอย่างที่ใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่ได้เห็นมาก่อน

3. ระยะของการสร้างพฤติกรรม (motor reproduction processes) คือการแปลงตัวแทนทางสัญลักษณ์ในความทรงจำนั้นออกมาเป็นการกระทำที่เห็นว่าเหมาะสม ตัวแทนทางสัญลักษณ์อาจหมายถึง คำพูด ภาพต่างๆ และเมื่อถูกเปลี่ยนเป็นการกระทำจะง่ายขึ้นต่อการเลียนแบบ

4. ระยะของการจูงใจ และการเสริมแรง (motivation processes) บุคคลจะไม่กระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้เรียนรู้ออกไปทั้งหมด พฤติกรรมที่ดูเหมือนจะนำไปใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพกับบุคคลนั้นจะรับเอามาทำตามมากกว่าพฤติกรรมที่เห็นว่าจะนำไปสู่ผลลัพธ์ทางลบ

นอกจากนี้ Albert Bandura ยังกล่าวไว้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ เด็กที่เติบโตในสภาพแวดล้อม การอบรมสั่งสอนจากครอบครัวที่แตกต่างกัน ย่อมเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองแตกต่างกัน พ่อแม่ไม่เพียงแต่เป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้ แต่พ่อแม่ยังเป็นตัวเสริมแรง พฤติกรรมตอบสนองที่พ่อแม่พึงประสงค์ และลงโทษต่อการตอบสนองที่พ่อแม่ไม่พึง

ประสงค์ และเมื่อเด็กเข้าไปสู่สภาพแวดล้อมอื่น เช่น สภาพแวดล้อมที่โรงเรียน ครูและเพื่อน จะเป็นตัวเสริมแรงและลงโทษ ให้เด็กเรียนรู้การตอบสนองต่อประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าเด็กทำผิดพ่อแม่อาจลงโทษด้วยการตัดเงินค่าขนม และแนะนำอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ถูกต้องพึงกระทำ จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะมีพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะที่พึงประสงค์ ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กทำผิด แล้วถูกลงโทษด้วยการดูว่าและตีเด็ก จะทำให้เด็กเกิดการต่อต้านกับวิธีการอบรมสั่งสอนเช่นนี้ ทั้งยังเป็นการเสริมแรงให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อไป

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญอันหนึ่งของชีวิต เนื่องจากการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเป็นพื้นฐานของการเกิดพฤติกรรมและการตัดสินใจของแต่ละบุคคล รวมทั้งการเรียนรู้ยังทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วๆไปได้หากสิ่งที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้เป็นประโยชน์และไม่ขัดแย้งกับปทัสถานสังคม มนุษย์ทุกคนจะเริ่มเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นของมนุษย์ ซึ่งเป็นวัยที่มีความสนใจต่อสิ่งรอบข้างและมีความอยากรู้อยากเห็นซึ่งอาจนำไปสู่การเรียนรู้โดยการเลียนแบบได้โดยง่าย และหากสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ขัดกับปทัสถานทางสังคม จนปลุกฝังเป็นทัศนคติในแง่บวกต่อสิ่งเหล่านั้นแล้ว การเรียนรู้ของพวกเขา ก็จะส่งผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวมต่อไป ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น มีสาเหตุมาจากการเรียนรู้ในครอบครัว ชุมชนที่อยู่อาศัย กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชนซึ่งในที่นี้คือสื่อโทรทัศน์ ในรูปแบบใดบ้าง และแตกต่างกันอย่างไร

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสังคมกรรม (Socialization Process)

กระบวนการสังคมกรรม หรือกระบวนการสังคมประกิด คือกระบวนการซึ่งแต่ละบุคคลเรียนรู้ทักษะและการปฏิบัติตนซึ่งจะช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับสังคมได้ เป็นกระบวนการจัดเกลาทางสังคม เป็นการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม โดยได้รับค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติต่างๆ จากสังคม ทำให้เกิดพฤติกรรมที่สังคมต้องการ

การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข กระบวนการสังคมกรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการควบคุมภายในของบุคคล ให้ความควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกให้สอดคล้องกับพฤติกรรมกลุ่มในสังคมนั้น เป็นกระบวนการระยะยาว โดยเริ่มตั้งแต่เกิดเลยที่เดียวจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

Grusec (1988, อ้างใน, ชิดกมล สังข์ทอง, 2536) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมอันดับแรกที่มีอิทธิพลต่อบุคคลมากที่สุดโดยเฉพาะวัยเด็ก การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและเด็ก การที่บิดามารดามีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยม จริยธรรม ความเชื่อมั่นในตนเอง และสอนให้เด็กรู้จักความต้องการของสังคมโดยอาศัยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องวิธี เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการสังคมกรรมที่สำคัญอันหนึ่ง ดังนั้นถ้าใช้วิธีการที่ผิดพลาด เช่น ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงเกินไปก็จะทำให้เด็กต่อต้านไม่ยอมรับทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของบิดามารดา และจะทำให้ผลของกระบวนการสังคมกรรมผิดพลาดได้

นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการสังคมกรรม เพราะระดับการศึกษาของแต่ละบุคคล นั้นเป็นเครื่องหมายหรือตราประทับที่สำคัญถึงอนาคตของเขา รวมทั้งมีบทบาทในกระบวนการสังคมกรรมอื่นๆด้วย ได้แก่ การมีปะทะสัมพันธ์กับครู เพื่อน เพื่อนบ้าน และสื่อมวลชนต่างๆ เป็นต้น

พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนนั้นได้รับการสร้างและควบคุมจากองค์ประกอบของสังคมและกฎข้อบังคับของสังคมนั้น ซึ่งกฎเหล่านี้มาจากการถ่ายทอดของสมาชิกของสังคม ในรูปของการควบคุมภายในและภายนอก คือ

1. การควบคุมจากภายนอก (External Social Control) การที่สมาชิกของสังคมจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคม โดยการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งบิดามารดาจะเป็นแหล่งแรกที่ใช้การให้รางวัลและการลงโทษแก่เด็กในครอบครัว เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนก็มีระเบียบวินัยของโรงเรียน และเมื่อออกสู่สังคมภายนอกก็จะมีกฎหมายและวัฒนธรรมประเพณีของสังคมควบคุมอยู่

2. การควบคุมจากภายใน (Internal Social Control) คือแรงผลักดันต่างๆทางสังคมและค่านิยม ตลอดจนพื้นฐานการยอมรับของสังคม ความภูมิใจส่วนบุคคล และความรู้สึกผิดชอบในแต่ละบุคคลซึ่งจะซึมซาบเข้าไปในจิตใจของบุคคลและพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของแรงควบคุมภายในนั้น

เนื่องจากกระบวนการสังคมกรรมหรือกระบวนการสังคมประภคินั้นเริ่มต้นที่ครอบครัวในครอบครัว ซึ่งในการวางกฎเกณฑ์พฤติกรรมของบิดามารดาและการปะทะสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เด็กจะได้เรียนรู้ถึงค่านิยม ทศนคติ และกฎเกณฑ์ของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน และสื่อสารมวลชนนั้นก็มีความสำคัญในกระบวนการสังคมกรรมของบุคคลเช่นกัน ซึ่งกระบวนการสังคมกรรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลมีการแสดงออกหรือมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสังคมกรรมของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนว่าพวกเขาเหล่านี้มีกระบวนการสังคมกรรมเป็นอย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

Manual J. Smith (1975) กล่าวว่า โดยธรรมชาติแล้ว ทารกทุกคนมีพฤติกรรมเป็นแบบกล้าแสดงออกเหมือนกันหมดเมื่อแรกเกิด ทารกจะมีการตอบโต้โดยการร้องไห้เมื่อพ่อแม่ทำในสิ่งที่เขาไม่ชอบ และพ่อแม่จะเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของลูกโดยวิธีการอบรมเลี้ยงดู เป็นต้นแบบให้ลูกได้เลียนแบบพฤติกรรม และรับรู้ถึงพฤติกรรมที่พ่อแม่พอใจ โดยที่เขาจะได้รับการชมเชยหรือให้รางวัล เมื่อได้ทำในสิ่งที่สร้างความพอใจให้แก่พ่อแม่ และได้รับการตำหนิหรือลงโทษเมื่อทำในสิ่งที่พ่อแม่ไม่ชอบ การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นการวางแผนการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขให้กับเด็ก

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520) กล่าวว่า การอุบธรรมเลี้ยงดู คือ การที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลเด็กปฏิบัติต่อดูก และเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติต่อตนเองและต่อผู้อื่น ไปในทำนองต่างๆ ฉะนั้น การอุบธรรมเลี้ยงดู คือการที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับ อันเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษต่อการกระทำต่างๆของเด็กได้ นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสเฝ้าสังเกตลักษณะและการกระทำต่างๆของผู้เลี้ยงดู ทำให้เด็กได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย ส่วนการที่ผู้เลี้ยงดูจะส่งเสริมหรือขัดขวางลักษณะหรือพฤติกรรมใดๆของเด็ก ย่อมขึ้นอยู่กับความนิยมของสังคมหรือของกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ ฉะนั้นจึงเข้าใจได้ว่า จากวิธีการอุบธรรมเลี้ยงดูเด็กนี้ ผู้เลี้ยงดูจะถ่ายทอดลักษณะต่างๆในสังคมนั้นให้แก่เด็ก ถ้าผู้เลี้ยงดูมาจากกลุ่มหรือส่วนของสังคมที่แตกต่างกัน แน่แน่นอนว่าเขาเหล่านั้นจะใช้วิธีการอุบธรรมเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันไปได้ด้วย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อ ลักษณะนิสัย และความเคยชินของคนในแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกัน

Hurlock (1984, อ้างใน, ชิดกมล สังข์ทอง, 2536) ได้แบ่งรูปแบบการอุบธรรมเลี้ยงดูเป็น 3 แบบดังนี้

1. การอุบธรรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Rearing) หมายถึง การอุบธรรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าเป็นบิดามารดาปฏิบัติตนอย่างยุติธรรม บิดา มารดา มีความอดทนไม่ตามใจจนเกินไป และเข้มงวดกวดขันจนเกินไป ยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของบุตร ให้ความร่วมมือแก่บุตรตามโอกาสอันควร
2. การอุบธรรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันหรือแบบเบ็ดเสร็จ (Autocratic Rearing) หมายถึง การอุบธรรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าเป็นบิดามารดาก้าวร้าวเรื่องส่วนตัวของตนเอง ยับยั้งการแสดงออก ทำให้ตนเองรู้สึกผิดเมื่อแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ถูกบังคับให้ทำตามความต้องการของบิดามารดา และบิดามารดาใช้คำพูดที่ทำให้ตนเองรู้สึกอับอาย
3. การอุบธรรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Laissez-faire Rearing) หมายถึง การอุบธรรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าตนได้รับการตามใจไม่ได้รับการเอาใจใส่และไม่ได้รับคำแนะนำช่วยเหลือเท่าที่ควร

จากการวิจัยและประมวลผลการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ (2528) ได้สรุปการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทยไว้ 5 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักการสนับสนุน หมายถึง การที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อบุตรโดยแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุข มีความใกล้ชิดกับบุตรโดยได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับบุตร นอกจากนี้ยังเกี่ยวกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือและให้ความสำคัญกับบุตรด้วย
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่พ่อแม่ได้อธิบายเหตุผลแก่บุตรในขณะที่มีการส่งเสริม หรือชี้แจงการกระทำของบุตรหรือลงโทษบุตร นอกจากนี้พ่อแม่ที่ใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ยังให้รางวัล และลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์ของตนเอง
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การที่พ่อแม่ใช้การลงโทษเด็กเมื่อเด็กทำผิดด้วยการลงโทษทางจิต เช่น การงดแสดงความรักใคร่และเมตตา หรือการตัดสิทธิต่างๆของเด็ก
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม แล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราว่าเด็กทำตามที่คุณต้องการหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษเด็กด้วย
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเองภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูซึ่งจะทำให้เด็กช่วยตัวเองได้เร็ว และไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานเกินไป

การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวเป็นการให้ความรู้และประสบการณ์เพื่อเป็นการวางแผนให้เด็กดำเนินชีวิตต่อไปในสังคม ทั้งนี้เพราะครอบครัวเป็นสถานที่แห่งแรกที่เด็กได้เรียนรู้ทักษะที่จะอยู่ในสังคม ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม จริยธรรม ความคิด และ ค่านิยมของสมาชิกในสังคม การอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดามีผลต่อลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และการแสดงออกของเด็กซึ่งจะเติบโตต่อไปเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมกรรม ของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ศึกษาในครั้งนี้

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน

พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) หรือเรียกอีกอย่างว่า พฤติกรรมที่ขัดต่อสังคม หรือพฤติกรรมนอกกลุ่มนอกทาง ได้แก่ พฤติกรรมที่คนในสังคมมีแนวโน้มที่จะรู้สึกต่อต้านและเมื่อถูกเปิดเผยออกมาจะกระตุ้นให้เกิดความไม่พอใจ การตำหนิติเตียน ตลอดจนการลงโทษ การระบุว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่นั้น ไม่มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบที่ตายตัว แต่พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นผลของการตีความและการตัดสินของคนในสังคม ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนมีหลายระดับ หากพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นไม่รุนแรงก็อาจจะอยู่ในขั้นคาบเกี่ยวกับพฤติกรรมปกติ หรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจได้แก่ การที่เด็กหนีเรียน ไม่ยอมทำการบ้าน แต่ถ้าหากพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นมีความรุนแรงมาก เช่น การใช้ยาเสพติดให้โทษ ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ก็หมายถึงการกระทำผิดกฎหมายอาญาของเด็ก อย่างไรก็ตาม เด็กที่กระทำผิดทางอาญา รวมทั้งที่เด็กกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก ในทางวิชาการยังไม่ถือว่าเด็กเหล่านี้เป็นอาชญากร จึงไม่นิยมเรียกว่า ชุวอาชญากร (ถาวร เกิดเกียรติพงศ์, 2523)

Erich A. Goode (1978) กล่าวว่า ผู้ที่จะตัดสินว่าพฤติกรรมใดๆก็ตามนั้น เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่ จะต้องพิจารณาถึงปฏิกิริยาของสังคม (Social Reaction) พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมมีแนวโน้มที่จะรู้สึกต่อต้าน และเมื่อถูกเปิดเผยออกมา ก็จะทำให้เกิดความไม่พอใจ การตำหนิติเตียน การลงโทษ รวมทั้งความเกลียดชัง และเป็นปฏิปักษ์ นอกจากนี้ Clinard (1974) ได้กล่าวว่า ความคิดของคนโดยทั่วไปนั้น ความเบี่ยงเบนทางสังคมโดยธรรมชาติแล้ว เป็นสิ่งเลวร้าย ซึ่งทำให้สังคมอ่อนแอและไม่มีคุณค่าต่อสังคมในเชิงบวกแต่อย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Clinard (1974, อ้างใน, ถาวร เกิดเกียรติพงษ์) ได้แบ่งประเภทของความเบี่ยงเบนไว้ดังนี้

1. การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย (Predatory Acts) ได้แก่การกระทำที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า อาชญากรรม ซึ่งแยกออกเป็น 2 แบบใหญ่ๆ คือ การกระทำที่มุ่งเอาทรัพย์สินหรือเงินทอง และการกระทำผิดต่อบุคคลให้ได้รับบาดเจ็บหรือได้รับความเสียหาย
2. การบริโภคสิ่งของหรือบริการที่ต้องห้าม (Deviant Consumption) หมายถึงการใช้สินค้าหรือบริการต่างๆที่ผู้มีอำนาจในระบบสังคมลงความเห็นคัดค้านไม่ยอมรับซึ่งเรื่องนี้ก็แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่ ความเบี่ยงเบนประเภทนี้ หมายรวมถึง การดื่มสุรา สูบกัญชา หรือการใช้บริการต่างๆ เช่น โสเภณี และการพนัน เป็นต้น
3. การขายสิ่งต้องห้าม (Deviant Selling) พาดพิงถึงผู้จัดหาบริการสำหรับผู้บริโภคสิ่งของหรือบริการที่ผิดกฎหมาย ซึ่งมีเรื่องเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น โสเภณี
4. การแสดงที่เบี่ยงเบน (Deviant Performance) ครอบคลุมพฤติกรรมต่างๆที่แม้จะไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเสียหายโดยตรง แต่ก็มีคนร้องทุกข์และไม่เห็นด้วยและโดยปรกติถ้ากระทำในที่สาธารณะก็ไม่ผิด เช่น การเปลือยกายและการเมาสุราในที่สาธารณะ
5. ความเชื่อที่เบี่ยงเบน (Deviant Belief) ในปัจจุบันได้แก่ความคิดของคนประเภทหัวรุนแรงและต่อต้านสังคม
6. อัตวินิบาตกรรม (Suicide) การฆ่าตัวตายจะเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือสอดคล้องกับบรรทัดฐานก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แวดล้อม การยอมตายในสงครามเพื่อรักษาชีวิตคนอื่นก็นับเป็นวีรกรรม แต่การฆ่าตัวตายเพื่อหนีความทุกข์ยาก หรือหนีปัญหาไป เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน

สุชา จันทน์เอม (2533) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการกระทำผิดของวัยรุ่นไว้ใน "จิตวิทยาเด็กเกร" สรุปได้ดังนี้

เด็กที่กระทำผิดตั้งแต่ ลักทรัพย์ ช่องโจร ยาเสพติด มีอาวุธและวัตถุระเบิด ได้มีการวิจัยไว้ว่ามีสาเหตุจาก

1. สาเหตุจากสภาพครอบครัว อาจเกิดจากเด็กไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น เช่น สภาพบ้านแตก ฯลฯ
 2. สาเหตุทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเพราะความยากจนหรืออยากใช้จ่ายเงินในการฟุ่มเฟือย เช่น อยากแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าราคาแพง เป็นต้น
 3. สาเหตุที่เกิดจากการคบเพื่อน ซึ่งมักพบในคดียาเสพติด
 4. สาเหตุจากความบกพร่องทางจิต คือเด็กมีแนวโน้มก้าวร้าวหรือเพราะการบ่มนิสัยทางครอบครัว
 5. สาเหตุทางด้านกามารมณ์ สิ่งยั่วต่างๆในสังคม
- นอกจากนี้ยังมีสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น การโฆษณา หนังสือพิมพ์ หนังสือ ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

ศุชา จันทน์เอม (2529) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการกระทำผิดของวัยรุ่นไว้ใน “จิตวิทยาวัยรุ่น” ไว้ว่า สื่อมวลชนในปัจจุบันได้แก่ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสืออ่านเล่น นับว่ามีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กอยู่มาก แม้จะมีใช้สาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กโดยตรง แต่ก็ยังเป็นผลทางอ้อมที่โน้มน้าวจิตใจและทัศนคติของเด็กให้เห็นผิดเป็นชอบได้ สัญชาตญาณของเด็กชอบการเลียนแบบ เมื่อได้ตัวอย่างจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือหนังสืออ่านเล่นก็เก็บเอาไปเลียนแบบ หนังสือบางชนิด บางเล่มชอบแต่ที่จะเร้าความสนใจผู้อ่าน จึงเลือกแต่เรื่องอาชญากรรมบ้าง ความผิดเกี่ยวกับทางเพศบ้าง หรือแสดงรูปอันขัดต่อศีลธรรมอันดี ในบางครั้งก็ลงข่าวเกินกว่าความเป็นจริงจนเด็กอาจประทับใจในตัวผู้ร้ายว่ามีความเก่งกาจ และในบางเรื่องก็ลงรายละเอียดแห่งวิธีประกอบอาชญากรรมจนกลายเป็นการชี้ช่องให้อาชญากรคนอื่นๆไปเลย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร” ของ กองสังคมสงเคราะห์ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ในปี 2539 ได้กล่าวถึง พฤติกรรมเบี่ยงเบนในช่วงวัยรุ่นไว้ดังนี้

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการและวุฒิภาวะตามวัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัยเมื่อเทียบกับช่วงชีวิตช่วงอื่น เป็นวัยที่เด็กเผชิญปัญหาท้าทายในแทบทุกเรื่อง การเข้าใจในพฤติกรรมของวัยนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงขั้นพัฒนาการตามวัยของเด็กปกติว่าจะมีลำดับขั้นพัฒนาการอย่างไร และในกรณีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะมีการแสดงออกในรูปแบบใด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พัฒนาการปกติของวัยรุ่น คือ

1. พัฒนาการด้านอารมณ์เกี่ยวกับความรัก และความต้องการทางเพศ
2. พัฒนาการความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองเพิ่มขึ้นเริ่มรู้จักที่จะปกป้องตนเอง
3. แยกตัวเองเมื่อถูกขัดขวางหรือไม่ได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่หรือบุคคลรอบข้าง
4. ให้ความสำคัญกับตนเองในทำนองหลงตนเอง
5. เริ่มเลียนแบบเพื่อทดแทนสิ่งที่ตนเองขาดไปหรือเพื่อหาคำตอบให้ตนเอง

การเกิดปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นนั้นส่วนใหญ่มีสาเหตุสำคัญได้แก่

1. ความไม่สม่ำเสมอในการควบคุมพฤติกรรมและการลงโทษ พ่อแม่มักปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่ไม่เหมาะสม เช่น เข้มงวดเกินไป และลงโทษรุนแรง
2. ความแตกแยกของครอบครัว ซึ่งเกิดจากการหย่าร้าง แยกกันอยู่หรือการตายของบิดามารดา อันส่งผลต่อปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของเด็ก ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาพบว่า ประมาณร้อยละ 30-60 ของเด็กที่กระทำผิด มาจากครอบครัวที่แตกแยก
3. ขาดความอบอุ่นในครอบครัว คือมีการทะเลาะเบาะแว้งหรือทุบตีกันเป็นประจำ อันมีผลต่อจิตใจเด็กทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางด้านจิตใจและอารมณ์ และทำให้เกิดการกระทำผิดได้
4. ขาดการเอาใจใส่ดูแล การปล่อยปละละเลยทอดทิ้งของบิดามารดาจะมีผลทำให้เด็กเกิดความว้าเหว ขาดความรักความอบอุ่น เด็กมักเรียกร้องความสนใจโดยการแสดงออกในทางที่ผิดด้วยการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง และมีผลต่อการปรับตัวของเด็กในการคบหาเพื่อน และการติดต่อกับผู้อื่นที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้

นอกจากนี้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้จัดทำสถิติในเรื่องของสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่ศาลพิจารณามีความผิด พ.ศ. 2538 ไว้สรุปว่าสาเหตุแห่งการกระทำผิดความผิดนั้นเนื่องจาก สภาพทางครอบครัวและสภาพอารมณ์เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ สาเหตุอื่นๆ (สภาพแวดล้อมทั่วไป) การคบเพื่อนและถูกชักจูง สภาพทางเศรษฐกิจและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามลำดับ (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2539)

ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กวัยรุ่นนั้น สาเหตุหลักที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ปัจจัยเรื่องครอบครัวอันเป็นพื้นฐานการสร้างพฤติกรรมต่างๆ ให้แก่เด็กเยาวชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ปัจจัยด้านร่างกาย ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีการศึกษาวิจัยพบว่าการที่เด็กมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกตินั้นเกิดมาจากการอ่านหนังสือการ์ตูนหรือดูภาพยนตร์โทรทัศน์ นอกจากนี้เด็กซึ่งมีภาวะจิตใจไม่มั่นคงและมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนอยู่แล้ว เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวที่แตกแยกหรือขาดความอบอุ่น เด็กในกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะถูกชักนำโดยสื่อมวลชนที่มีเนื้อหารุนแรงหรือชี้นำทางอาชญากรรมได้ ในขณะที่เด็กปกติทั่วไปนั้นการดูภาพยนตร์โทรทัศน์หรืออ่านหนังสือที่มีเนื้อหารุนแรงไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงเป็นที่มาของการศึกษาในเรื่อง “ภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมกรรม และการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน”

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปฏิพัทธ์ กระแสอินทร์ (2509) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของภาพยนตร์โทรทัศน์ต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ภาพยนตร์โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กวัยรุ่นในแง่ดี คือช่วยในด้านการเข้าสังคมกับเพื่อน และให้ความรู้แก่เด็กได้มาก ส่วนในแง่เสียก็คือ ทำให้เด็กชอบเลียนแบบพระเอกและผู้ร้าย และมีผลต่อจิตใจและสุขภาพของเด็กวัยรุ่น

มนต์ชัย นินนาทนนท์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่" พบว่า

- การชมโทรทัศน์ของเยาวชนส่วนใหญ่ชมเพื่อความสนุกสนานมากที่สุด และเมื่อชมแล้ว เยาวชนเคยเลียนแบบจากรายการโทรทัศน์เป็นส่วนมาก (77.6%) ส่วนใหญ่เยาวชนชายหญิงจะเลียนแบบคำพูดจากรายการภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังเลียนแบบมาจากโฆษณา การแสดง ละคร นอกจากนี้ยังเลียนแบบท่าทางการต่อสู้ การผลิตสิ่งของ การใช้อาวุธ การแต่งกาย และการช่วยเหลือผู้อื่น

- เยาวชนมีความเห็นว่าประโยชน์จากการชมโทรทัศน์ คือ ทำให้ได้รับความรู้ และได้รับทราบข่าวเหตุการณ์ทันโลกมากที่สุด นอกจากนี้ยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้ฉลาดรอบรู้ คิดสร้างสรรค์ และสามารถนำความรู้ต่างๆ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนโทษของการชมโทรทัศน์ เยาวชนเห็นว่าการชอบโทรทัศน์ทำให้เสียการเรียนมากที่สุด และทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมได้บ้าง เช่น ทำให้ปวดตา ปวดศีรษะ สุขภาพจิตเสีย ทำให้เกิดความหวาดผวาดอกใจ และทำให้เป็นคนก้าวร้าว มีความอหังการพยาบาท ขาดความเมตตากรุณา ตลอดจนมีผลต่อการใช้ภาษา คือ ทำให้ภาษาวิบัติได้

สุกัญญา ติระวนิช และนันทริกา สุ่มไพโรจน์ (2528) ได้วิจัยเรื่องอิทธิพลของสื่อต่อเด็กในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า เด็กคนหนึ่งๆ สามารถเข้าถึงสื่อหลายชนิด แต่สื่อที่ชอบมากที่สุดคือโทรทัศน์ รองลงมาคือหนังสือพิมพ์รายวันและวิทยุ แต่สื่อที่ชอบมากที่สุดหรือเปิดรับมากที่สุดไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติของเด็ก กล่าวคือ แม้สื่อที่เด็กจะระบุว่าชอบน้อยกว่า ก็อาจมีอิทธิพลต่อทัศนคติของเด็กได้มากกว่า และการที่เด็กชอบรายการใด หรือเนื้อหาประเภทใดนั้นขึ้นอยู่กับระดับชั้นเรียนหรืออายุ มากที่สุด รองลงมาคือเพศและสถานะโรงเรียน

ปรมะ สดะเวทิน (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ การดูโทรทัศน์และทัศนคติของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร พบว่า วัยรุ่นทุกคนมีโอกาสดูโทรทัศน์ รายการที่วัยรุ่นชอบดูมากที่สุด ได้แก่ ข่าว ภาพยนตร์ เกมส์ต่างๆ คนตรี และเพลง ละครและกีฬา ตามลำดับ ส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์กับสมาชิกในครอบครัว

เสรี วงษ์มณฑา (2533) พบว่า ชาวคนไทยเปิดรับชมโทรทัศน์ในระดับปานกลาง ช่วงเวลาที่มีการเปิดรับชมมากที่สุด คือช่วงเวลา 20.00-21.00 น. ของทุกวัน และ 9.00-12.00 น. เสาร์และอาทิตย์ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า การศึกษาของบิดามารดาหรือผู้ปกครองชาย หญิงมีความสัมพันธ์ต่อการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์

กมลวรรณ โลห์สีวานนท์ (2534) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความรุนแรงในข่าวโทรทัศน์ กับทัศนคติความรุนแรงของนักเรียนระดับมัธยมปลาย" พบว่า เพศและลักษณะการอบรมเลี้ยงดู มีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความรุนแรงในเหตุการณ์จำลองจากชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่รุนแรงและมีแนวโน้มพฤติกรรมที่นิ่งเฉย หรือเดินหนีออกไปจากเหตุการณ์ นั้นมากกว่าการบอกกล่าวให้ผู้อื่นรับทราบในเรื่องที่เกิดขึ้น หรือด่าว่าเพื่อเป็นการโต้ตอบและใช้กำลังชกต่อย ดบตี ส่วนเพศ, สถานภาพทางเศรษฐกิจและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความรุนแรง ในเหตุการณ์จำลองจากข่าวโทรทัศน์ โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่รุนแรง และมีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะแจ้งให้ผู้อื่นทราบในเหตุการณ์นั้นมากกว่าการ ช่วยยุติเหตุการณ์, นิ่งเฉย หรือเดินหนีออกไปจากเหตุการณ์นั้น และใช้กำลังในการเข้ายุติ เหตุการณ์ แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความบ่อยครั้งในการชมข่าวโทรทัศน์กับ ทัศนคติด้านความรุนแรง

ลำคำ โพธิ์กระจำ (2534) ศึกษาเรื่อง "การใช้และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชนที่มีต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน" โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชนในหน่วยงานของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง 4 แห่ง คือ บ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมุทิตา และบ้านปรานี จำนวน 352 คน ด้วยการใช้แบบสอบถามประกอบกับการสัมภาษณ์ ในด้านการใช้สื่อมวลชนของเด็ก พบว่า สื่อมวลชนที่เด็กเปิดรับสูงสุด ได้แก่ โทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ วิทยุ หนังสือ ภาพยนตร์ และวิดีโอ ตามลำดับ เนื้อหาที่เด็กนิยมชมชอบมากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาประเภทลึกลับเขย่าขวัญ เช่น เรื่องผี การฆาตกรรมและเนื้อหาเกี่ยวกับคนตริ ถัดมาได้แก่ เนื้อหาประเภทตลกขบขัน เนื้อหาประเภทตื่นเต้นระทึกใจ เช่น การผจญภัย กีฬา เนื้อหาเกี่ยวกับสงคราม การต่อสู้ และเนื้อหาประเภทอื่นๆ สำหรับบทบาทที่เด็กนิยมชมชอบมากที่สุด ได้แก่ ตัวเอกที่มีลักษณะก้าวร้าว หรือมีบทบาทต่อสู้ ใช้กำลัง ส่วนผลกระทบที่ค่อนข้างเด่นชัดได้แก่ ผลกระทบด้านทัศนคติในทางก้าวร้าวและทัศนคติในเรื่องเพศ

รวี อย่างทอง (2537) ศึกษาเรื่อง “ผลของภาษาโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อการใช้สำนวนภาษาไทยของนิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” พบว่า

- นิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มักจะนำเอาภาษาโฆษณาไปใช้ในการพูดมากที่สุด โดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อน

- นิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่นิยมที่จะนำภาษาโฆษณาไปใช้ในการเขียน

- เมื่อเปรียบเทียบผลของภาษาโฆษณาที่มีต่อการใช้สำนวนภาษาไทยระหว่างนิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์พบว่า ไม่มีความแตกต่างทั้งในด้านการพูด และการเขียน

ฉจิต คีปานวงศ์ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอวัจนภาษาของนักร้องแกรมมี่ เอ็นเตอร์เทนเมนต์ต่อเยาวชน” ผลการวิจัยสรุปว่า

- วัยรุ่นที่มีเพศ อายุ การศึกษา และรายได้รวมของครอบครัวต่างกัน มีการเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษาต่างกัน

- กิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็น ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา

- การเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจดจำสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา

- การจดจำด้านอาการภาษาและวัตุภาษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเลียนแบบ

Roland D. Klink (1958) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจการใช้ประโยชน์จากรายการโฆษณาทางโทรทัศน์ของครู โรงเรียนประถมศึกษาของรัฐอินเดียนา ผลการวิจัยสรุปว่า รายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่ตื่นเต้นโลดโผนมากเกินไป และมีประโยชน์ในทางช่วยให้นักเรียนรู้ศัพท์ต่างๆ เพื่อใช้ในการสนทนามากขึ้น แต่ทำให้นักเรียนอ่านหนังสือน้อยลง และเนื้อหาของรายการโฆษณาทางโทรทัศน์นำมาประกอบการเรียนการสอนได้น้อยมาก

Dr. W. S. Charter (อ้างใน, กมลวรรณ โล่ห์สิวานนท์, 2534) ได้สำรวจในสหรัฐอเมริกาว่า โทรทัศน์ให้ทุนและโทษแก่สังคมเพียงใด โดยสอบถามพวกอาชญากรทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ว่า การกระทำผิดของเขานี้สืบเนื่องจากอะไร ปรากฏว่า อาชญากรชาย 365 คน นั้น ร้อยละ 49 แย้งว่าโทรทัศน์ทำให้เขาอยากถือปืน ร้อยละ 45 แย้งว่าโทรทัศน์สอนให้รู้สึกว่าการหาเงินแบบทุจริตง่ายดี จึงอาจกล่าวได้ว่าโทรทัศน์มีส่วนในการส่งเสริมให้คนกระทำผิดมากขึ้น โทรทัศน์มีอิทธิพลต่ออาชญากรรมหญิงอย่างไร ปรากฏว่าร้อยละ 48 ของอาชญากรหญิง 252 คนแย้งว่าต้องการไปเที่ยวสถานเริงรมย์ที่เกิดความสนุกสนานอย่างโลดโผน เพราะตัวเอกในโทรทัศน์ไปเที่ยวแต่งงานอย่างนั้น ร้อยละ 38 แย้งว่าเขาไม่ต้องการไปโรงเรียน เพราะเขาต้องการมีชีวิตที่สบายโอ้อ่าไม่ต้องการทำอะไรอย่างชีวิตในโทรทัศน์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย